

Tõnu Viik

Kas kunstil üldse on eesmärk? Mõnikord räägitakse kunstist kunsti pärast. Kunsti eesmärk oleks siis justkui kunst ise. Filosoofiliselt selline mõtteviis, kus asja või nähtuse eesmärk kattub selle asja või nähtuse endaga, paljulubav ei ole. Aristoteles oleks välja naernud eseme loomise, mille eesmärgiks oleks see ese ise. Näiteks kui vaasi eesmärk poleks mitte vett hoida, vaid lihtsalt vaas olla. Kui laeva eesmärk oleks olla laev, selmet vee peal püsida ja merd sõita. Või kui kirjateose eesmärk poleks teatava mõju tekitamine lugejas / kuulajas, vaid lihtsalt olla kiri: kiri kirja pärast. Väga väheste eranditega (kosmos, liikumatu liigutaja, Jumal ja teadusartiklid Eesti teaduse hindamise süsteemis) seisneb asjade ja nähtuste eesmärk väljaspool neid endid. Ka kunstil on eesmärk, mis ei piirdu kunsti enda olemasoluga. Kunsti pole vaja selleks, et saaks ühe linnukese kirja rahvusriigile omaste tunnuste seas, vaid mingi mõju pärast, mida kunst suudab tekitada väljaspool iseennast. Kunstisfääri autonoomia – nii nagu teaduse autonoomia ja akadeemiline vabadus – ei tähista tegelikult kunsti ja teaduse eesmärgitust, vaid ainult vajadust mitte olla taandatud majanduslikele, poliitilistele, ühiskondlikele või muudele kunstile mitte eriomastele eesmärkidele. Mõistagi pole kunsti eesmärk edendada sotsialismi või demokraatiat, eesti rahvuslust või kosmopolitismi, samuti mitte elavdada majandust ega parandada riigi mainet. Selleks on agiitprop, bränding, reklaam, meelelahutustööstus ja turundus. Kunstnikud võivad olla neisse tegevustesse kaasatud, ja sageli ongi, kuid see ei tee neist veel kunstnikke (kuigi, paradoksaalselt, just nende tegevuste puhul on nende tunnustus kunstnikena kõige suurem, ning seda mitte ainult rahaliselt). Aga kui me räägime kunsti eriomasest mõjust kui kunsti eesmärgist, siis millest me õigupoolest räägime? Mis mõju see selline on? Kellele või millele mõju avaldatakse ja milles see mõju täpsemalt avaldub? Ettekanne proovib neid küsimusi avada.